

ACElife-HANKKEEN VAIKUTTAVUUSKERTOMUS 3/3

Vaikuttavuustavoite 3:

Lapsen oikeuksien toteutumisen edistäminen

Yhteiskunnallinen haaste

Vaikka puhumme lapsille suunnatuista palveluista, ne suunnitellaan ja niiden vaikuttavuutta arvioidaan useimmiten aikuisten näkökulmasta. Lasten ottaminen mukaan palveluiden suunnitteluun ja palveluita koskevan tutkimustiedon tuottamiseen on Suomessa ollut pitkään tavoitteena, mutta käytännön toteutus on ollut vähäistä ja näennäistä. Lasten osallisuudesta on olemassa kattavaa tutkimuskirjallisuutta, jonka hyödyntäminen olisi tärkeää. Tutkimukseen ja kehittämiseen tulee ottaa mukaan juuri niitä lapsia, joita kyseinen asia koskee. Haitallisia lapsuudenkokemuksia koskevassa keskustelussa ja kehittämisessä aktiiviset nuoret, esimerkiksi Nuorisoparlamentin jäsenet, eivät välttämättä ole riittävä osallistettava kohderyhmä, vaan mukaan pitää saada kokemusasiantuntijoita ja palvelujen todellisia käyttäjiä.

Rikos- ja oikeusprosessit asettavat erityisen haasteen lapsen oikeuksien toteuttamisen kannalta, niin alaikäisille rikosten uhreille kuin rikosentekijöillekin. Nämä haasteet ovat yksi tutkimuksemme kohteista. Rikosprosessin ja rikosoikeudellisen järjestelmän tarkoituksena on suojella osallisten oikeuksia asemasta riippuen. Erityisesti alaikäisten osallisten kohdalla tavoitteena on myös lapsen oikeuksien toteutuminen ja lapsen kohtelu hänen etunsa mukaisesti. Lapsen etu voi olla ristiriidassa asianosaisen edun kanssa ja lisäksi alaikäisten osallisten edut voivat olla ristiriidassa keskenään.

Tutkimme myös, mitä erityisiä vaatimuksia rikoksesta epäillyn alaikäisyys asettaa esitutkinnalle ja millaisia takeita rikosoikeudellinen järjestelmä antaa YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen mukaisten oikeuksien toteutumiselle. Työpaketissa tarkastellaan sääntelyn riittävyyttä, soveltamiskäytäntöjä ja menettelyjä sekä annetaan tarvittaessa konkreettisia ohjeistuksia lainsäätäjälle ja -soveltajille lapsen aseman parantamiseksi. Haitallisten lapsuudenkokemusten negatiivisten seurausten ehkäisemiseksi olisi tärkeää, että rikosoikeudellinen järjestelmä osaisi vastata näiden usein kohtaamiensa lasten ja nuorten tarpeisiin.

Valtioilla on velvollisuus suojella lapsia ja nuoria joutumasta rikosten uhriksi ja toteuttaa tätä velvollisuutta muun muassa kriminalisoimalla kaikkein haitallisimmat lapsen kaltoinkohtelun muodot. Työpaketissa 3 arvioidaan Suomen rikoslain lapselle tarjoaman rikosoikeudellisen suojan tasoa ja annetaan tarvittaessa suosituksia lainsäädännön muutoksista.

Monitieteellinen tutkimus ja yhteistyö

Tulemme ACElifessä selvittämään Digiraati-alustan avulla, millaisia kokemuksia lapset ja nuoret pitävät haitallisina. Tutkimme myös SOS-lapsikylien hallinnoimien, nuorille suunnattujen chat-palveluiden (Apuu-chat, Let's chat ja Domanshka) keskustelujen kautta, millaisissa asioissa nuoret hakevat keskusteluyhteyttä tukipalveluista. Alustavien tulosten mukaan näyttää siltä, että keskusteluapua ja tukea haetaan hyvin yleisissä nuoruuteen ja eri kehitystehtäviin liittyvissä kysymyksissä, mutta myös haitallisissa kokemuksissa. Nuorten kirjoituksia analysoidaan monitieteellisen tutkijatiimin sekä SOS-lapsikylien ammattilaisten kanssa yhteistyössä.

ACElifessä tunnistetaan henkinen väkivalta vähintään yhtä haitalliseksi väkivallaksi kuin muun tyyppinen väkivalta. Lapsen edun näkökulmasta on tärkeää, että myös siihen pystytään puuttumaan ja olemme selvittämässä lainsäädännön kykyä tunnistaa tätä ilmiötä. Olemme suunnitelmallisesti alkaneet verkostoitua myös muiden tutkijatahojen kanssa, joita henkinen väkivalta kiinnostaa, jotta monitieteellinen ja -ammattillinen osaaminen voidaan yhdistää ja saada aikaan aikaisempaa jäsentyneempää ymmärrystä ilmiöstä sekä tehokkaampaa puuttumista.

Lapsen edun toteutumista rikosprosessissa tutkitaan ACElifessä läpi koko prosessin, aina esitutkinnasta tuomioistuimiin saakka. Ensimmäisenä aineistona käsittelyssä ovat syyttäjän haastehakemukset sekä esitutinnan rajoittamis- että syyttämättäjättämispäätökset, joissa sekä epäilty että asianomistaja ovat alle 18-vuotiaita. Yli kolmasosa näihin asioihin liittyvistä syyttäjän ratkaisuksista on esitutinnan rajoittamispäätöksiä tai syyttämättäjättämispäätöksiä. Syksyllä 2023 julkaistavassa lainopilliseen analyysin perustuvassa artikkelissa on tarkasteltu sitä, haittaako alaikäisten epäiltyjen erityiskohtelu alaikäisen uhrin etujen toteutumista.

Yhteiskunnallinen vuorovaikutus

Lasten osallistamisen turvaamiseksi ACElifin tekemässä työssä sekä osallistamisen lisäämiseksi laajemmin yhteiskunnassamme, ACElifellä on oma osallisuuskoordinaattori, joka edistää näitä tavoitteita hankkeessa kirjoitetun osallisuussuunnitelman mukaisesti. Suunnitelman keskiössä on vuorovaikutus lasten kanssa. Syksyn 2023 aikana valmistellaan lapsille suunnatut ACElifin nettisivut, joiden kautta väitämme tutkimustietoa lapsille ja nuorille ja pyydämme palautetta niistä. 3.11. 2023 järjestämässämme tilaisuudessa Tiedämmekö mitä teemme – Lastensuojelun palveluiden vaikuttavuus ja vaikuttavuuden tutkiminen kuullaan myös nuorten näkemyksiä siitä, millaista on vaikuttava lastensuojelutyö. ACElifin tutkijat ovat olleet mukana laatimassa vapaasti kaikkien saatavilla olevia kansallisen lapsistrategian koulutuksia osallisuudesta ja lapsen edun toteutumisesta. Sen lisäksi tutkijamme ovat kouluttaneet poliiseja, opettajia, ja tuomareita lapsen oikeuksista.